

Jordi Galceran, «La veu pròpia», pròleg al *Teatre reunit (2006-2018)* de Marta Buchaca, Arola Editors / TNC, 2018.

Ja he explicat algun cop com vaig conèixer la Marta Buchaca, ara deu fer uns quinze anys. Jo formava part del jurat d'un premi teatral i un dels textos, que es presentaven sota pseudònim, em va enamorar. Quan tens una trentena d'obres per llegir, encara que vulguis ser respectuós amb tots els autors i t'obliguis a llegir els textos fins al final, hi ha obres que t'atrapen i altres, la majoria malauradament, que a les cinc pàgines ja saps que no, que allò no pot acabar bé. Per això, quan topes amb una que des de la primera rèplica té veritat, que vas passant pàgines i comences a oblidar per què l'estàs llegint, una on els personatges prenen vida i tens ganes de saber com se'n sortiran, saps que estàs davant d'una obra de teatre, perquè s'està acomplint la que per mi és la qualitat primordial de la ficció, aquella sense la qual totes les altres intencions que un dramaturg vulgui incloure en el seu text fracassen inevitablement. Aquesta qualitat és la seva capacitat per fer-te viure altres vides.

Com aconsegueix això un text? En podríem parlar molt. Tant, que no acabaríem mai. Això ja ens dona una pista de l'autèntica resposta. Hi ha professors que es dediquen a analitzar les obres de ficció, a buscar els ressorts que les fan funcionar; hi ha tallers on professionals de l'escriptura ensenyen tècniques i donen claus; centenars, milers, de llibres i manuals que intenten esmicolar tot el procés creatiu per tal de trobar el camí correcte. Però si d'una cosa se'n parla tant és perquè no té fàcil desllorigador. La gran veritat és que això d'escriure històries és un misteri. Fins i tot quan, com a lector o espectador, una ficció t'atrapa, et fa oblidar-te i compartir el que senten els seus personatges, t'emociona, et diverteix, etcètera, i penses que sí, que aquesta ho ha aconseguit, resulta que qui tens al costat ni s'ha emocionat ni s'ha divertit ni res. Senzillament, no s'ho ha cregut, no li ha arribat, i aquella obra que a tu t'ha fet caure fins i tot una llagrimeta o trencar-te de riure o patir fins al final, a ell l'ha avorrit mortalment. O sigui que també com a espectador la cosa és subjectiva i misteriosa.

Probablement per això, malgrat els meus esforços, no vaig aconseguir convèncer la resta del jurat d'aquell premi perquè el text que a mi m'havia atrapat des de la primera rèplica fos premiat. En aquella època jo treballava escrivint el serial de TV3 i va coincidir que estàvem buscant un parell de dialoguistes nous per completar l'equip. Vaig comentar als meus companys la meva troballa, perquè precisament el que més m'havia agradat d'aquella obra era la manera com parlaven els personatges. Els seus diàlegs, en la meua opinió, tenien allò que tant demanàvem als guionistes del nostre equip del serial i que, siguem sincers, tampoc sabíem definir de manera precisa. Eren naturals. Sonaven bé. Cada personatge parlava d'acord amb el seu caràcter, la seva formació, la seva edat... El cap dels guionistes em va dir: endavant, fem-li una prova. Però jo no sabia qui era l'autor d'aquell text, si era home o dona, jove o gran, de dretes o d'esquerres, amb experiència o sense. I tampoc ho podia intuir per la seva escriptura, la qual cosa em feia pensar encara més en positiu, perquè quan, en una obra, per sobre de la veu dels personatges sents la veu de l'autor, si pots endevinar que en aquell moment qui parla és ell i no els personatges, mal senyal. Aquí, això no passava gens. Vaig demanar als organitzadors del premi si em podien facilitar les seves dades i, després d'alguns dubtes, perquè en principi no estaven autoritzats per donar a conèixer els noms dels no premiats, i veient que l'únic que volia era oferir a l'autor una oportunitat de feina, van accedir. Així és com vaig conèixer la Marta Buchaca.

Des de llavors he anat seguint la seva trajectòria i ara, amb aquesta publicació, he tingut l'oportunitat de visitar la majoria dels seus textos, no tots, perquè la selecció que ha fet la pròpia autora és àmplia però no exhaustiva.

Sempre he dit que el teatre és per veure'l i no per llegir-lo. L'autor de teatre, al contrari del novel·lista, no ho posa tot al text, deixa espai a l'actor perquè els sentiments i les emocions arribin a l'espectador a través de la seva interpretació. Si un novel·lista es comunica amb el lector directament a través del paper i allí hi posa tot el que cal per descriure el que els passa als personatges, l'autor de teatre utilitza uns mitjancers en qui confia, que completen i afegeixen sentit a la paraula escrita i que sovint estan fora del seu control. No hi és tot al paper. Per això el teatre és efímer.

Però desenganyem-nos. No ho podem veure tot. I si volem conèixer obres, l'única manera és a través del text escrit, fent l'exercici de visualitzar-lo en escena i imaginant tot allò que els actors hi afegirien. Habitualment, això ho fas al llarg del temps, a mida que l'autor va estrenant o publicant, i sovint el record d'obres anteriors ja està difuminat quan et trobes amb les noves. Llibres com aquest et donen l'oportunitat de seguir cronològicament l'evolució d'un autor, de lligar unes obres amb les altres immediatament, de descobrir les dèries i els trets d'estil de l'autor. De vegades, l'exercici pot ser descoratjador. En aquest cas, ja ho veureu, és absorbent.

L'obra de la Marta Buchaca és una crònica sentimental de la seva època. Ja sé que això és una frase feta, però en el seu cas també és una veritat com una casa de pagès, que hi farem. (Si el mestre Benet i Jornet revisés aquest pròleg com revisava els guions que li escrivíem per les seves sèries, aquí agafaria el seu llapis i ratllaria la frase «crònica sentimental de la seva època» amb tanta força que foradaria el paper, i hi posaria a sobre: tòpic! Així ho feia. Literal.) Els personatges de la Marta representen gairebé sempre les mancances emocionals d'uns joves de classe mitjana —una classe mitjana tirant cap a precària, val a dir-ho— que van creixent, obra a obra, no només en edat sinó també, de mica en mica, en maduresa, i es van enfrontant als problemes i contradiccions de la vida quotidiana a partir de fets ordinaris i extraordinaris. La seva preocupació, però, allò que afecta de debò les seves vides, malgrat canviar de forma i de profunditat, sempre és el mateix: la solitud.

Emergència (2006) és l'inici d'aquest camí, i és també l'obra que es va presentar a aquell premi del qual us parlava. Una colla d'amigues comparteixen problemes sentimentals, totes a la recerca d'una relació que les satisfaci, encara que no sàpiguen ben bé què és el que les satisfà. Un primer estudi de relacions impossibles on les petites trames es van creuant sense arribar a cap conclusió definitiva, perquè el que ens ve a dir l'obra és que en això de les relacions mai pots estar tranquil. Aquí ja hi trobem el que seran dues constants en totes les obres de la Marta Buchaca: els diàlegs fluids i el sentit de l'humor.

Unes noies molt semblants a les d'*Emergència* ens les trobem a *En conserva* (2006), encara que aquí en un entorn molt diferent. Tres noies estan tancades en una habitació

sense cap motiu aparent, de vegades desperten lligades, de vegades no. En l'intent de descobrir què hi fan allà i qui les hi ha portat anem descobrint la seva vida sentimental. És un exercici que s'allunya del realisme en la situació però el manté en els personatges, una obra on de manera simbòlica entenem que la motxilla sentimental que tots carreguem, les nostres relacions i frustracions passades, venen sempre amb nosaltres i no ens les podem treure de sobre encara que vulguem.

Plastilina (2009) representa un canvi. Primer perquè els protagonistes són homes, al contrari de les obres prèvies. També perquè, formalment, Buchaca comença a jugar amb els temps i explica la història barrejant present i passat, punts de vista, espais. I encara més perquè l'obra parteix d'un fet real, el que al seu moment es va anomenar el crim del caixer automàtic. Tres nois van cremar per diversió una indigent que dormia en un caixer. Aquí coneixerem els nois, els pares d'un d'ells, un parell de nòvies. Nois normals, com era de preveure. Vides normals, com tantes. Buchaca aconsegueix allò tan difícil quan portes a la ficció casos com aquest, que és narrar-ho des de fora, sense jutjar els personatges, relatant únicament el que van fer i deixant les conclusions per l'espectador. A sang freda, per dir-ho clar. A *Plastilina*, Buchaca comença a treballar amb un dels recursos que anirem trobant al llarg d'altres obres, el relat directe a l'espectador. No és ben bé un monòleg, ni molt menys interior, perquè l'acció no s'atura, avança, en present. D'aquesta manera aconsegueix donar vida a situacions que no pot presentar damunt l'escenari i juga amb la imaginació de l'espectador per dotar-les de dramatisme. Un joc que, més endavant, portarà al virtuosisme durant el partit de futbol de *Playoff*.

Parlant de futbol, *Les nenes no haurien de jugar a futbol* (2009) ens torna a portar a un món d'incògnites, com a *En conserva*. Aquí, tres personatges, un home, una dona i una nena han tingut un accident de cotxe. A l'hospital on estan ingressats s'hi troben la filla, el company i la mare dels accidentats, als quals mai veiem. En principi, no tenen cap relació, els familiars no entenen què hi feien junts en aquell cotxe. Elucubren possibilitats i de mica en mica anem descobrint que la resposta té a veure, com gairebé sempre, amb la solitud. Buchaca no és una autora que jugui amb els grans girs argumentals, les grans

sorpreses, els seus desenllaços tenen més a veure amb la quotidianitat i l'atzar, un atzar provocat per l'aïllament dels personatges dins del seu entorn més pròxim.

Aquest aïllament arriba a la distòpia amb *A mi no em diguis amor* (2010), escrita sota el paraigua de l'enyorat projecte T6 del Teatre Nacional de Catalunya. Ens trobem aquí en un món on les famílies desmembrades són la norma legal, l'amor està proscrit, i les parelles que encara es mantenen unides es veuen obligades a viure als pàrquings. Assistirem a la lluita de fills i avi perquè el matrimoni se separi d'un cop i puguin esdevenir tots plegats una família normal. En aquesta tragicomèdia, Buchaca estira fins al límit el que ja ens ha vingut explicant fins ara, la progressiva incomunicació, la impossibilitat de les relacions, portada aquí al seu terme amb la consagració social de la solitud com a model de vida.

Litus (2012) va ser per mi, i crec que per molts espectadors també, la gran confirmació de Buchaca com una autora consolidada. El minúscul escenari de la Sala Flyhard va reunir un grup d'amics en motiu del suïcidi d'un de la colla, el que dona nom a la peça. Aquest punt de partida tan clàssic, que hem vist nombroses vegades, es converteix en mans de Buchaca en un nou retrat de la seva generació, un repàs d'il·lusions perdudes, petits èxits i desencants. *Litus* ha deixat cartes per cadascun dels amics i, a través d'elles i dels records dels amics, reconstruïm les seves vides i relacions. És una obra plena d'encant, emotiva, divertida, amb un dels millors finals de la seva autora. Els personatges de Buchaca van creixent i es van trobant amb els petits i grans desenganys de la vida. Tens la sensació que, obra a obra, està dibuixant una mena de gran grafiti a la paret mitgera d'un edifici del nostre barri amb el retrat dels homes i dones que hi conviuen.

Un parell més d'aquests retrats els trobem a *Losers* (2013). Un home i una dona, ratllant els quaranta anys (anem pujant d'edat), es troben a la botiga de mòbils on ell treballa. Ella vol anul·lar el mòbil de la seva mare morta. Tots dos estan sols i de seguida es veuen l'un a l'altre com una possibilitat. És una de les obres més divertides, potser la que més, de la seva autora. Sobretot gràcies al recurs d'escoltar els pensaments d'ella dirigits al públic, que van comentant cadascuna de les reaccions d'aquest noi que sembla perfecte. Assistirem a la consolidació de la seva relació i al desenllaç en una llarga escena

final, amb tota la família esperant darrere la porta, que és un dels millors moments de comèdia, potser el millor, que ha escrit Buchaca. Una comèdia romàntica com déu mana en la que Buchaca demostra un domini del llenguatge teatral i dels recursos còmics que ja l'acosten als mestres.

I després d'explorar minuciosament tota mena de relacions, arriba l'hora dels fills. A *Kramig* (2017) seguim l'embaràs d'una parella a través de les successives visites al ginecòleg. Passem per tots els estadis, dubtes i pors d'aquells que seran pares primerencs i, finalment, l'atzar fa la seva aparició obligant-los a prendre una decisió dramàtica i definitiva. Abans deia que *Litus* era una comèdia romàntica, i ho és, però el romanticisme en les obres de Buchaca, i aquí això queda ben clar, no és d'aquells de color de rosa i amb regust de confit. Tots els seus personatges saben, o acaben descobrint, que això de la mitja taronja és un fals mite, que el destí és un camí que es bifurca permanentment i que, per dir-ho clar, avui estàs amb aquest i demà estàs amb aquest altre. I la vida continua.

A *Una família normal* (2017) torna a utilitzar un format que ja havíem vist a *Plastilina*. La barreja de temps, els salts temporals constants endavant i endarrere per explicar en aquest cas el drama d'una família marcada per un fet tràgic: la mort de la mare. No és una història amable, el ressentiment de tots plegats aixeca un mur difícil de saltar. Com en aquella paradoxa de la física —què passa quan una força imparable topa amb una barrera indestructible?— la solució no sembla possible. És una de les obres més fosques de Buchaca, juntament amb *Plastilina*, potser per això comparteixen estil. De vegades, sembla dir-nos, els danys són tan profunds que no és possible rehabilitar l'edifici, cal tirar-lo a terra per poder construir-ne un de nou.

Playoff (2017) és una obra d'encàrrec per La Joven Compañía. L'acció ens situa al vestuari d'un equip femení de futbol 7. Les noies es juguen el pas al campionat d'Espanya en un darrer partit. Seguim el desenvolupament del joc des del vestuari a la prèvia del partit, al descans i abans de la pròrroga, però també ho fem al camp gràcies a que escoltem els pensaments de les jugadores i el seu relat de les jugades directament a l'espectador, en un recurs que ja havíem comentat i que aquí Buchaca porta fins al límit. Els petits i grans drames de les noies aniran apareixent al llarg del matx i influiran en el resultat final.

Ara em mullaré, cosa que potser un prologuista no hauria de fer. *Playoff* és l'obra de la Marta Buchaca que més m'agrada. Ja deia al principi que això dels gustos va per barris. Per mi ha estat un plaer descobrir una obra protagonitzada per dones on les dones, a més de preocupar-se per ser felices, per les seves parelles, pels seus sentiments, es preocupen i ho fan honestament i sincerament per una altra cosa, en aquest cas guanyar un partit de futbol. No és un fet menor, tampoc en l'obra de Buchaca. És fantàstic sentir aquestes noies parlar de futbol, de les estratègies que faran servir durant el partit, veure com tenen un objectiu comú i com lluiten i superen obstacles per intentar aconseguir-lo. Aquí l'objectiu és guanyar un partit de futbol però podria ser qualsevol altra cosa: construir un edifici, derrocar un govern, fer un atracament... Però és reconfortant i profundament feminista (malgrat que les reivindicacions finals potser són massa òbvies) veure per fi una ficció on les dones no es mouen empeses per la seva condició de dones a la recerca de la felicitat sentimental sinó per un projecte que les uneix.

La darrera obra major que trobareu en aquest volum és *Només una vegada* (2018), l'última estrena de la Marta Buchaca a l'hora d'escriure aquest pròleg. En ella s'endinsa en el tema dels maltractaments en la parella, un assumpte de permanent actualitat, de constant debat social i per tant, llaminer per un dramaturg però també difícil de tractar per totes les implicacions emocionals i ideològiques dels espectadors davant de la qüestió. La història s'estructura a través de les visites que fa la parella, individualment i conjunta, a la psicòloga que s'encarrega del cas. Són un escriptor i una editora, gent de cultura, gent de paraules i no de cops, en principi. Com sempre, Buchaca sap presentar-nos els fets sense prendre un partit clar, deixant-nos que formem les nostres pròpies conclusions benintencionades, ens prepara jugant amb tots els llocs comuns que aquestes situacions comporten per, al final, donar-nos una de les millors bufetades teatrals que recordo.

També trobareu en aquest llibre tres peces breus, escrites per diferents compromisos: *El cim* (2016) és la trobada entre un alcalde sortint i la nova alcaldessa guanyadora de les eleccions, enganys i maquinacions de dos personatges amb ideologies oposades que us recordaran polítics molt propers; *El professor*, on un pare, de reunió amb el mestre del seu fill, descobrirà que de vegades val més deixar els docents que facin la seva feina

tranquils; i *Refugiats*, on un cooperant dedicat a salvar els emigrants nàufrags al Mediterrani torna a casa.

Els autors de teatre, com els jutges amb les sentències, parlen a través de les seves obres, i el més difícil, perquè és una cosa que no es pot aconseguir de manera artificial, és arribar a parlar amb una veu pròpia. En aquest viatge que ara teniu l'oportunitat de fer a través de l'escriptura de la Marta Buchaca assistireu al naixement, creixença i arribada a la vida adulta d'aquesta veu. Estic segur que, com jo, gaudireu del trajecte i, quan arribeu al final, desitjareu que ja n'estigui escrivint una altra.

JORDI GALCERAN
Gallifa, juliol 2018